

Jaroslav Havelka: O uchovávání češtiny našich dětí a jejich potomků

Chci vám říci několik slov na téma, které vychází z mých vlastních zkušeností a dojmů, které jsem nabýval příchodem do nového cizojazyčného prostředí a dalším životem mé třígenerační rodiny v Ženevě, ta třetí generace je 18ti měsíční vnučka. A samozřejmě připojím svá pozorování mezi krajany o šancích, perspektivách a užitečnosti českého jazyka v cizině.

Přišel jsem do francouzské Ženevy po okupaci Československa víceméně náhodně. Je samozřejmé, že profesionální význam češtiny byl v našich nových domovech pro mne a mnohé krajany velmi omezený a neperspektivní po mnohá léta. Pro většinu emigrantů, snad kromě některých lékařů či úředníků NGO, neměla tehdy čeština existenční význam. Zůstala však nositelem našich vzpomínek, kultury a kulturnosti, kontaktů s rodinami v Československu a sjednocovacím prostředím mezi krajany obdobného osudu a společných zájmů. Znalosti češtiny nebyly pro mne a pro mnohé emigranty užitečné pro naše povolání, ale místní společnost viděla někdy lépe než my sami, že nám náš jazyk nese různé varianty rozlišnosti a že nás kulturně obohacuje. Tuto observaci místních přátel jsme nabývali postupně do našeho vědomí.

S politováním jsem si s manželkou uvědomoval, že jako rodiče asi později nebudeme moci se synem používat bohatostí českého jazyka ve slovních hříčkách a jazykových žertech českého jazyka, ale přesto jsme s ním z 80% hovořili česky. A to jednak z nutnosti, neboť jsme s manželkou Češi, ale částečně i cílevědomě. S postupem času se nám ukázaly nové zábavné pohledy na češtinu, ze synova hlediska. Při poslechu Smetanovy Vltavy, pětiletý syn oznamoval aha, to je pan Šlehačka. A později definoval češtinu jako řeč pro děti: samé zdobněliny... Francouzština začínala vstupovat do mluvené češtiny dětí.

Pro většinu našich dětí nastal obrat, jakmile začaly chodit do školy. Nás syn žádal, abychom na něj nemluvili česky před školou, aby se děti nesmály, aby se babičky naučily říkat francouzské R atd. Pro život a profesionální budoucnost jsme předpokládali, že čeština zůstane uzavřena za oponou po dlouhá léta, a tak jsme nenaléhali na hlubší rozvoj tehdy profesionálně neužitečné češtiny. V některých krajanských spolcích se děti mimo domovy učily češtinu díky dobrovolně a bezplatně pracujícím krajanům v jazykových kurzech a skautských a sokolských jednotách, pokud v daných místech působily. Pro uchování jisté úrovně české identity to bylo vyhovující.

Po pádu geografických a politických opon v Evropě v roce 1989 jsme se s radostí vraceli do náruče českého jazyka a s hrdostí jsme v místním okolí seznamovali společnost s bohatou historií českých zemí a jejich jazyků. A místní společnosti začaly mít aktivní zájem o spojitost našich vzájemných kultur a národů.

Pro trvale usídleného krajana v Ženevě je čeština užitečná hlavně pro spojení s rodným domovem a pro místní krajanské a zájmové činnosti a působení. Užitečnost češtiny a všech jazyků samozřejmě násobně vzrostla webovými aplikacemi a novou komunikační technologií.

Dnes v Ženevě a ve Švýcarsku působí mnoho krajanů, jejichž pobyt je jen dočasný, takže jejich zájem o uchování a rozvoj češtiny svých dětí je pro ně prvořadý, oprávněný a perspektivní.

Napomáhá jim k tomu existence českých škol v zahraničí, i v Ženevě, což je výsledkem cílevědomého úsilí MZV, MŠMT a dobrovolných organizací a jedinců tomu oddaných. Je to zásadní krok pro návaznost vzdělávacího procesu a pro nepřerušovaný rozvoj jazyka dětí, vyrůstajících krátkodobě v zahraničí. A individuálně se k tomu mohou připojit i děti rodin českého původu a trvale usídlené v cizině. S nadšením Českým školám pomáháme, kde je třeba.

V místních diskuzích a společenských kontaktech jsou často komentovány názory na vícejazyčnou výchovu malých dětí, tedy v generaci našich vnuků. Dříve bylo doporučováno hovořit na miminka jen jedním jazykem, abychom děti nepletli. Dnes je to však naopak. Odborníci, a mnozí z Vás to potvrdili ze zkušenosti, tvrdí, že je dobře hovořit na malé děti od narození více jazyky, v rozumných mezích. Je však důležité, aby stejní lidé na ně hovořili stejnými jazyky. Pan velvyslanec Kühnl to včera příkladně uvedl.

V této perspektivě má čeština u **našich vnuků v kolébkách** novou šanci, neboť – pokud češtinou někdo z rodiny hovoří – vyrostou za pomoci

eských škol noví občané s pozitivním vztahem k češtví a ponесou si svým životem zlomky historie a charakteristiky českých zemí a jazyka. Povšechně platí, že obyčejně s každou novou generací ubývá intenzita a hloubka znalostí jazyka **předaného jen v rodině**.

Srovnáváním a při setkáních pozorujeme, že třetí generace emigrovaných občanů, tedy vnukové, mají navíc, z přirozené zvědavosti a zídavosti, kulturně motivovaný zájem o jazyk a původ svých prarodičů. Je-li jim k dispozici dostupný zdroj výuky jazyka a historie země, začínají se sami tímto směrem hlouběji nebo zájmově vzdělávat. Je to též dáno otevřeností Evropy a světa této generaci.

Užitečnost českého jazyka pro jedince v cizině je v čase proměnlivá a v jednotlivých zemích specifická. Potřeba a motivace učit se češtinu je pro občany žijící v ekonomicky pokročilých zemích jiná, než u jedinců žijících v hospodářsky méně vyvinutých zemích. Víme, že pomoc českého státu krajanům je v tomto směru správně proporcionálně orientována.

A samozřejmě, životní motivující náhody mohou učinit to, že **malý český jazyk malé země**, jak pozitivně říká o češtině ministr Karel Schwarzenberg s pozitivním podtextem v Krajinách češtiny, upoutá pozornost a motivující touhu se češtinu naučit a přiblížit se kultuře země.

Příkladem takové hodnotné náhody je osud francouského profesora Arnošta Denise, který se příležitostně na barikádě obléhané Paříže v r. 1870 dočetl o manifestu českých poslanců na obranu Francie během pruské okupace

Paříže. Kvůli tomu se rozhodl poznat **kdo jsou to** ti Češi, jel do Prahy a naučil se velmi dobře česky. Napsal jedny z nejlepších děl o dějinách Českého království, jako **Konec samostatnosti české**, a stal se pomocníkem T.G.Masaryka. V Ženevě roku 1915 společně s dalšími osobnostmi přispěl **k obnově samostatnosti české**, vyhlásili potřebu obnovy samostatnosti českých zemí. **Příkladná to náhoda! A** promiňte mi to odbočení.

Bez snahy zabývat se kauzalitou vývoje společností a jazyků se povšechně domnívám, že **je** pro české rodiny obohacující, udržet si jistou úroveň češtiny, která souběžně nese kladné rysy národního charakteru. Samozřejmě to nese i méně hledané charakteristiky, můžeme je však do jisté míry moderovat vědomě.

Uchovávat si český jazyk v průběhu integrace a přirozené asimilace do společnosti nové země, nebo udržet si češtinu jen v přechodném prostředí, jsou naprosto rozdílné, ba protichůdné postoje. Dostupnost výuky češtiny, **v** nebo **ze**, zahraničí, může částečně ovlivnit rozhodování jedinců o jejich dalším směru studia, nebo dokonce může orientovat návrat nebo pobyt v Čechách. O češtině a

eských studentech v Ženevě se dozvíte od paní Tamary Grandjeanové.

Pozorujeme, že generace našich dětí dnes ráda doprovází své přátele do Čech, čímž se uplatňují v dětství nabyté znalosti češtiny, doplněné pozdějším studiem a návštěvami. Pro uchování, ba popularizaci češtiny ve světě, má velký význam česká tvorba dětských knih, leporel a DVD, které jsou na výborné úrovni. Švýcarské rodiny si přivážejí z ČR různé dětské knihy a publikace v překladech do jiných jazyků a některé i v češtině, pokud nejsou jen v obrázcích. Švýcarské rodiny kolem syna mu doporučují v Čechách vydávané dětské knihy, prý například KRRRTEK!

Mnohem **menší** národy trvají na uchování své identity pěstováním svého jazyka, který je existenčně nutný jen pro vnitřní život v zemi a pro přechování místního folkloru, identity a kontinuity. V tom je nám nejbližším příkladem německá část Švýcarska, kde místní jazyk nebo místní jazyky, coby nářečí málo početných společností, hrají velkou úlohu soudržnosti, identifikace a identity.

Během místní spolkové činnosti jsme poznali, že prezentováním v cizině spojitostí českých dějin s dějinami a kulturou okolních zemí, individuálně motivuje zájem cizinců o bližší poznání českých zemí a někdy i jazyka. Bohatá historická minulost nám dává mnoho příležitostí, abychom i nadále prezentovali v cizině historii a kulturní přínos našich zemí a dávných předků Evropě a světu. Vnukové a další generace mohou nalézt mnoho hodnotných a přitažlivých faktů v naší minulosti, sahajících přes slovanská sídliště na řece Havel u Berlína až do paleolitických dob Věstonicka. A tomu našemu společnému snažení a úspěchu přeji mnoho zdarů.